

ISSN 2522-4360 (Print)
ISSN 2522-4379 (Online)

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

Заснований
у 1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації
Серія КВ № 15436-4008 ПР
22 червня 2009 р.

Адреса редакції:
Україна, 69095,
м. Запоріжжя,
вул. Жуковського, 66, корп. 4, ауд. 323

Телефон
для довідок:
+38 066 53 57 687

Вісник

Запорізького національного
університету

Педагогічні науки

№ 1 (34), 2020

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

DOI Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Педагогічні науки
<https://doi.org/10.26661/2522-4360>

DOI № 1/2020

<https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-1>

Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Педагогічні науки.
Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. № 1 (34). 376 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet вченою радою ЗНУ (протокол засідання
№ 2 від 29.09.2020 р.)

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток 4) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Педагогічні науки внесено до Міжнародних наукометричних баз даних «Index Copernicus International» (Польща) (з 2017 р.) та «Norwegian Register for Scientific Journals, Series and Publishers» (Норвегія) (з 2020 р.).

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Головний редактор

– Довга Т. Я., кандидат педагогічних наук, професор

Заступник головного редактора

– Локарева Г. В., доктор педагогічних наук, професор

Відповідальний редактор

– Турбар Т. В., кандидат педагогічних наук, старший викладач

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Андрєєв А. М.

– доктор педагогічних наук, доцент

Басик Г.

– доктор соціології, старший викладач кафедри педагогіки (Швеція)

Богданов І. Т.

– доктор педагогічних наук, професор

Гура О. І.

– доктор педагогічних наук, професор

Гуренко О. І.

– доктор педагогічних наук, професор

Іваницький О. І.

– доктор педагогічних наук, професор

Клопов Р. В.

– доктор педагогічних наук, професор

Кукос К.

– директор департаменту, професор (Румунія)

Литвинова С. Г.

– доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник

Лопатіна Г. О.

– кандидат педагогічних наук, доцент

Лопес А.

– професор (Португалія)

Мірошниченко О. А.

– кандидат педагогічних наук, доцент

Новіцька І. В.

– кандидат педагогічних наук, доцент

Павленко О. О.

– доктор педагогічних наук, професор

Павлюк Є. О.

– доктор педагогічних наук, доцент

Пахомова Т. О.

– доктор педагогічних наук, професор

Сущенко А. В.

– доктор педагогічних наук, професор

Сущенко Л. О.

– доктор педагогічних наук, професор

ISSN 2522-4360 (Print)

ISSN 2522-4379 (Online)

© Запорізький національний університет, 2020

РОЗДІЛ VII. ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Bielovetska L. E.	<i>WAYS TO IMPROVE STUDENTS' MOTIVATION WHILE MASTERING ENGLISH LANGUAGE AT VOLODYMYR DAHL EAST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY DURING DISTANCE LEARNING</i>	318
Holovanova T. P.	<i>SAFETY OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT: PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER IN COMBATING BULLING</i>	324
Матвій-Лозинська Ю. О.	<i>ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПРАКТИКИ ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ</i>	329
Моргунова Н. С., Приходько С. О.	<i>ПРАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «МАЙНДМЕППІНГ» В НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ</i>	334
Корчова О. М.	<i>РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ РИТОРИКИ</i>	340
Русіна Н. Г.	<i>ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ</i>	346
Старостіна О. В.	<i>ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ</i>	352
Тимофєєва І. Б.	<i>ВЗАЄМОДІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДДІЛУ ОСВІТИ З ОСВІТНІМИ ЗАКЛАДАМИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ</i>	360
Ципіна Д. С.	<i>ДИДАКТИЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ</i>	366

ДИДАКТИЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ципіна Д. С.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

пр. Науки, 9А, Харків, Україна

orcid.org/0000-0002-5706-2793

sundian@ukr.net

Ключові слова:

аргументація, дидактичні засоби, дискурс, медіативна діяльність, медіативна компетентність, медіатор.

У статті розглядається медіативна діяльність як ефективний і перспективний спосіб управління ризиками та проблемами, подолання конфліктних або кризових ситуацій, що виникають під час професійної діяльності фахівця економічного профілю. Визначено, що ефективне здійснення медіативної діяльності є складним, інтегрованим процесом, що потребує сформованої медіативної компетентності на основі комунікативного, інформаційного, рефлексивного, спеціального складників. Наголошено на значущості комунікативного складника як здатності інтегровано застосовувати лінгвістичну й соціокультурну компетенції. За результатами дослідження визначено, що комунікація, яка здійснюється під час медіативної діяльності, є управлінням процесом когнітивної, вербальної та емоційної трансформації суб'єктів конфліктного спілкування в рамках континуума від комунікативного дисонансу до комунікативного консенсусу.

Обґрунтовується доцільність визначення дискурсу медіації з метою її дослідження з лінгвістичного погляду як процесу, у якому сторони конфлікту залучаються до процедури медіації, здійснюючи перехід від конфронтаційної до кооперативної взаємодії.

Надається детальний розгляд моделей навчання медіації та інтерактивної й неінтерактивної форм формування медіативної компетентності на заняттях з іноземної мови, що дають змогу активізувати пізнавальну діяльність майбутніх фахівців і створюють необхідні умови для розвитку зазначених якостей. Наголошується, що опанування вмінь і навичок з медіації потребує використання спеціальних прийомів і дидактичних засобів, серед яких – техніки постановки питань, активного слухання тощо. Відзначається важлива роль аргументації в медіативній діяльності, при цьому зазначається, що до завдання медіатора – за допомогою логічних аргументів і раціональних доводів спрямувати дискусію до прийняття конструктивних рішень.

Запропоновано комплекс дидактичних засобів, які спрямовані на формування медіативної компетентності на заняттях з іноземної мови.

DIDACTIC TOOLS OF MEDIATION COMPETENCE FORMATION IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Tsykina D. S.

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department for Foreign Languages and Intercultural Communication

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Nauki avenue, 9A, Kharkiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-5706-2793

sundian@ukr.net

Key words:

*didactic tools, discourse,
mediation activity mediator
competence, mediator.*

The article deals with mediator activity as an effective and prospective way to manage risks and issues, to prevent and resolve problems and crisis situations arising in professional activity of a modern specialist. It is noted that the mediator activity is a complex and integrated process, requiring a formed mediation competence on basis of a communicative, informational, reflective and special components. The significance of a communicative component as an ability to use a linguistic and sociocultural competences is underlined. The research has shown that mediator communication is managing a process of cognitive, verbal and emotive transformation of conflicting subjects from communicative dissonance to communicative consensus.

The feasibility of a mediator discourse defining in the view of linguistics is substantiated; communicative nature of mediation and its constructive potential are emphasized; the expediency of using mediation procedures in social and business conflicts is substantiated; the prerequisites for the mediation process are presented. The research has shown that mediation is an alternative method of dispute resolution.

A detailed review of different teaching models, interactive and not interactive forms of forming mediator competence is provided; it is noted that the acquiring mediation skills requires using of special didactic tools such as asking and active listening techniques etc. that enable to activate cognitive activity of future specialists and create the necessary conditions for the development of these qualities. The significant role of argumentation in mediation activity is underlined; it is noted that the task of a mediator is to manage a discussion to making constructive decisions with help of rational arguments.

The necessity to develop the communicative competence of mediators that is based on their communicative function that involves organizing the negotiation process, providing comfortable conditions and regulating all aspects of interaction is emphasized.

A set of didactic tools aimed at forming mediation competence as necessary mediator qualities in foreign language classes is offered.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічних, політичних і полікультурних трансформацій, що передбачають оперативне й ефективне врегулювання низки виникаючих питань і проблем, особливої значущості набуває використання медіативного інструментарію, що має безпосередній зв'язок із формуванням медіативної компетентності майбутніх фахівців будь-якої галузі.

Аналіз досліджень. Сутність медіативної діяльності, її докладний аспективний аналіз і дослідження медіативного дискурсу є об'єктами наукових досліджень Н.С. Барєбіної, М.С. Бойко,

Ф.Х. Еемерен, О.М. Іванової, С.М. Плотнікової, В.І. Кирилова, О.Г. Чернишенко й ін. Разом із тим теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що проблема дослідження дидактичних засобів формування медіативної компетентності на занятті з іноземної мови в закладах вищої освіти ще не була предметом спеціального дослідження в сучасній вітчизняній педагогічній науці.

Мета статті полягає в аналізі й виокремленні дидактичних засобів формування медіативної компетентності на занятті з іноземної мови в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Медіативна діяльність, з якою стикаються майбутні фахівці економічного профілю, є складним, інтегрованим процесом, що потребує сформованої медіативної компетентності на основі таких складників:

1. Комунікативного як здатності інтегровано застосовувати лінгвістичну та соціокультурну компетенції.

2. Інформаційного як уміння застосовувати інформаційно-комунікаційні технології для вилучення інформації.

3. Аутопсихологічного (рефлексивного) як стану, спрямованого на усвідомлення рівня власної діяльності та своєї здатності.

4. Спеціального, що включає знання, кваліфікацію та досвід певної професійної діяльності.

Основні питання практичного володіння мовою, що є головною умовою володіння медіативною компетентністю, завжди розроблюються на лінгвістичній основі з урахуванням рівня знання та використання граматики, лексики, фонології та орфографії, а також таких аспектів мови, як зв'язність, доречність, гнучкість, швидкість формулювання висловлювання.

Розглянемо більш детально лінгвістичні компетенції, які об'єднують лексико-граматичну компетенцію, – володіння словарним мовним лексиконом, передбачає здатність застосовувати в процесі мовлення лексичних і граматичних елементів мови; семантичну – знання можливих засобів висловлення певного значення й уміння їх застосовувати; фонологічну компетенцію – знання й уміння сприймати та відтворювати звукові засоби мови, просо дику й фонетичну редукцію.

Не менш важливу роль у медіативній діяльності відіграє рівень володіння соціокультурною компетентністю. Ця здатність охоплює не тільки володіння інформацією про культуру певної країни, а й спроможність здійснювати порівняльний аналіз національного, міжнаціонального, загальнолюдського та індивідуального досвіду за допомогою культурних понятійних зв'язків. Знання іншої мовної культури, її цінностей визначає специфіку поведінкового й мовного етикету, допомагає медіатору уникати соціолінгвістичної інтерференції. Знання соціокультурного аспекту мови є необхідним для здійснення медіативної діяльності.

Отже, першою умовою успішного здійснення медіативної діяльності є високий рівень володіння комунікативною компетентністю, тобто володіння складними комунікативними навичками й уміннями, формування адекватних умінь у нових соціальних структурах, знання культурних норм та обмежень у спілкуванні, знання звичаїв, традицій, етикету у сфері комунікації, орієнтування в комунікативних засобах, що є притаманними

національному менталітету, освоєння рольового репертуару в рамках цієї професії.

Комунікація, яка здійснюється під час медіативної діяльності, визначається як дискурс – «управління процесом когнітивної, вербальної та емоційної трансформації суб'єктів конфліктного спілкування в рамках континуума від комунікативного дисонансу до комунікативного консенсусу» [1]. Тобто учасники конфлікту мають із дискурсивного простору незгоди, смислових розбіжностей перейти в кооперативний простір раціональної взаємодії та смислових спільностей.

Медіатор має володіти знаннями із сутності конфлікту, його типів, структури й особливості його динаміки, специфіку конфліктів у певній сфері економіки; крім того, знати принципи медіації та різницю посередництва від інших способів урегулювання конфліктів, а також особливостей технології медіації. Теоретичні основи наведених вище понять можуть бути наданими в формі лекційних занять. На практичних заняттях студенти мають опанувати вміннями для здійснення медіативної діяльності, розгляд яких доречно здійснити шляхом аналізу конкретних компетенцій [2]. Основна компетенція, без якої неможлива медіативна діяльність, – комунікативна, яка передбачає такі вміння, як перефразувати, узагальнювати й підсумовувати висловлювання; ставити ефективні питання; надавати зворотній зв'язок, який підтверджує, що медіатор дійсно чує кожну з конфліктуючих сторін; дотримуватися впродовж усього процесу комунікативних норм, характерних для медіації; регулювати коректність і нейтралізувати агресивні висловлювання; управляти комунікацією між конфліктуючими сторонами.

Медіативна компетентність включає в складі також інформаційно-аналітичну компетенцію, яка охоплює такі вміння, як збирати інформацію про конфлікт, виокремлювати та структурувати суттєву інформацію про конфлікт на основі наявних даних; перевіряти на достовірність інформацію, необхідну для розуміння конфлікту; аналізувати факти й ситуацію з різних позицій; прогнозувати розвиток конфлікту та його наслідки; виділяти сутність проблеми; визначати причини проблеми, розрізняти позицію та потреби кожної з конфліктуючих сторін; виводити логічні міркування з наявної інформації; оцінювати, чи вирішено всі завдання фази й чи можна переходити на наступну.

Ефективне здійснення медіативної діяльності потребує від медіатора володіння мнемічною компетенцією: запам'ятовування імен, назв, великого обсягу інформації, зокрема неструктурованої інформації.

До складу медіативної компетентності має, на нашу думку, входити також емоційний компо-

нент, володіння яким дає медіатору змогу позитивно мислити; виокремлювати в будь-якому змісті конструктивність; створювати доброзичливу атмосферу в ситуації напруженої комунікації; тримати під контролем власні негативні емоції; регулювати психологічну атмосферу під час медіативного процесу; нейтрально сприймати емоції, почуття й думки сторін конфлікту; підтримувати коректні відносини між сторонами. Сформованість медіативної компетентності на рівні емоційного компонента означає дотримання фундаментального принципу медіації – нейтральності. Саме ця якість дає медіатору змогу не піддаватися емоціональним викривленням сприйняття й мислення, протистояти емоційним випадкам і маніпуляціям сторін. Нерідко нейтральність трактується вузько як технічна або емоційна категорія, яка має стосунок лише до взаємовідносин медіатора зі сторонами. Однак не менш важливою є змістова нейтральність медіатора, невтручання в саму сутність спору, уміння утриматися від порад, рекомендацій, нав'язування рішення, яке самому медіатору видається найліпшим [3]. Виходячи із цього, комплекс дидактичних засобів, що має бути застосований для розвитку медіативних умінь і навичок, має охоплювати вправи на розвиток дотримання нейтралітету, здатності не приймати внутрішнього рішення щодо правоти або провини учасників конфлікту, не надавати сторонам суб'єктивної оцінки.

Перебіг медіативного процесу залежить від ефективного управління ним, а саме: мотивування учасників медіації на вирішення конфлікту; планування процесу медіації; контроль за регламентом і нормами реалізації процесу медіації; утримання конфліктуючих сторін у рамках медіативного процесу; забезпечення прийняття та прогнозування наслідків рішень; здійснення вибору з урахуванням різноманітних факторів; безпосередня організація медіативного процесу; передбачення можливості виникнення організаційних проблем.

Усі перелічені компетенції, що входять до складу медіативної компетентності, не існують окремо, а доповнюють одна одну, при цьому управляють певними її елементами: так, наприклад, інформаційно-аналітична компетенція відповідає за управління потоками інформації та управління емоційним станом усіх учасників комунікації, створення позитивної атмосфери.

Для дослідження медіації з лінгвістичного погляду та відбору дидактичних засобів формування медіативної компетентності необхідно дати визначення дискурсу медіації, що характеризується досить широким колом підходів до його вирішення й зумовлено багатоаспектністю і складністю цього типу дискурсу. Так, науковець

Н.С. Барєбіна трактує дискурс медіації як «процес, у якому сторони конфлікту залучаються до процедури медіації, щоб через мовленнєве спілкування й за допомогою медіатора управляти конфліктною ситуацією, здійснюючи перехід від конфронтаційної до кооперативної взаємодії» [4, с. 9]. Оскільки ця дефініція досить повно відображає сутність медіації, вважаємо за доцільне взяти її за основу. Отже, основною метою дискурсу медіації є управління процесом розвитку кооперації, спрямованої на вирішення конфлікту. У дослідженні розглядатимемо дискурс медіації як метадискурс. Ми виходимо з положення, висунутого вченим С.М. Плотніковою, що метадискурс, на відміну від іншого дискурсу, утворений на рівні метакогніції, коли відбувається піднесення одного або обох співрозмовників над бесідою [5, с. 94]. За такого підходу основним дискурсивним завданням стає продукування метадискурсу, а основна комунікативна роль відводиться медіатору.

У дослідженні розглядаємо функціонування дискурсу медіації в інституціональній сфері спілкування, коли інституціональний медіатор виступає як посередник у певній професійній сфері. При цьому його дискурсивно-ієрархічний статус не є константою в процесі всього дискурсу, він може займати вище або рівне становище щодо конфліктуючих сторін, при цьому виокремлюються такі типи конфліктуючих суб'єктів: 1) індивідуальні/колективні; 2) безпосередньо конфліктуючі учасники/представники конфліктуючих учасників.

Для досягнення основної мети дискурсу медіації необхідна взаємодія різноманітних стратегій, які визначаються залежно від індивідуальних цілей учасників та екстралінгвістичних факторів, серед яких ученими виокремлено комунікативні переконання, аргументацію, псевдоаргументацію та маніпулювання і прагматичні стратегії (стратегія логічного переконання, стратегія оптимізації мовних засобів). Крім цього, у дискурсі медіації найчастіше використовуються також такі стратегії, як конфронтаційна, за якої конфліктуючі учасники займають жорстку позицію та не бажають зрозуміти один одного, вислухати точку зору опонента. Їхня мета – відстояти власну позицію та вийти з конфлікту переможцем. За стратегії компромісів кожна з конфліктуючих сторін іде на поступки, певною мірою враховує інтереси партнера, але така медіація не є конструктивною, а результатом перемовин є самі перемовини. Найбільш продуктивною в дискурсивному процесі медіації є кооперативна стратегія пошуку взаємоприйнятних рішень, що передбачає ділову принциповість і більш високий рівень довіри між учасниками. Під час однієї медіативної дискурсивної події можуть бути застосовані всі вищеперераховані стратегії, завдання медіатора при цьому поля-

гає в приведенні сторін до примирення, кооперації, використовуючи різні тактики.

Формування медіативної компетентності на заняттях з іноземної мови може здійснюватися в неінтерактивній (трансмсія інформації від комунікатора до реципієнта) із застосуванням таких видів завдань, як переклад, реферування, анотування, огляд, переказ, та інтерактивній формах. За другої форми реципієнту від комунікатора відправляється певна інформація з метою отримання зворотної реакції, функція медіатора при цьому полягає в підтримці інтерактивного процесу, передаючи повідомлення від комунікатора до реципієнта й навпаки. За умови застосування змішаної форми відбувається посередництво з елементами інтеракції між медіатором та одним із комунікантів, що передбачає презентацію зібраної інформації з наступним обговоренням.

Залежно від ступеня та рівня навчання можна виокремити дві моделі навчання медіації. Згідно з першою, яка розрахована на студентів 1–2 курсів бакалавріату, викладач, який поєднує рідну й іноземну культури, бере на себе роль медіатора, здійснюючи трансмісію знань, він також сприяє інтерактивній діяльності, спонукаючи студентів взаємодіяти між собою та один із одним. Суб'єктами другої моделі формування медіативної компетентності є студенти випускного курсу бакалавріату або магістратури. Така модель основана на тому, що самі студенти, оволодівши необхідними професійними компетенціями, стають медіаторами та практикують медіативну діяльність як на колегах по навчанню, так і на студентах молодших курсів. Викладачу відводиться при цьому роль фасилітатора, його функція полягає в забезпеченні успішної групової комунікації, наданні допомоги групі зрозуміти загальну мету й підтримки позитивної групової динаміки для досягнення цієї мети в процесі дискусії, не захищаючи при цьому жодну зі сторін. Заняття проходять виключно в інтерактивній формі у вигляді тренінгів, рольових ігор, мозкового штурму, круглих столів, проектних завдань, кейсів тощо.

Опанування вищеперерахованих умінь і навичок потребує використання спеціальних прийомів і дидактичних засобів. До основного інструмента медіатора належать запитання, тому однією з основних технік медіації є техніка постановки запитань. Правильна та своєчасна постановка запитань допомагає не тільки ефективно отримати інформацію, крім цього, вони можуть бути застосованими з метою переходу від монологу до діалогу, перехоплення ініціативи в спілкуванні, прояву уваги до співрозмовника, переведення розмови в інший напрям тощо. До загальних рекомендацій застосування техніки постановки запитань належать постановка відкритих, простих,

безоціночних, доречних, коректних питань; уникання невідомих співрозмовнику термінів, тавтологій, принизливих, образливих і дискредитуючих висловлювань; випередження запитаннями відповіді співрозмовника, атакування запитаннями. Розглянемо найбільш поширені види запитань, які рекомендовано для тренування медіативних умінь і навичок: а) закриті й відкриті запитання; на відміну від відкритих питань, що передбачають простір для формулювання сторонами спору власних інтересів, закриті передбачають отримання однозначної відповіді «так» чи «ні»; б) прості й складні запитання; перші містять лише одне питання та використовуються для отримання чіткої відповіді, множинні (складні) запитання включають водночас кілька різних питань, при цьому співрозмовнику дається можливість часткова відповідь на них; в) з метою зупинки співрозмовника рекомендовано зустрічні запитання; г) сугестивні й альтернативні питання; д) риторичні запитання можуть розглядатися як конфліктогенні та не потребують відповіді; е) з метою з'ясування ситуації використовуються уточнювальні й доповнювальні запитання.

Під час медіативного процесу від медіатора очікується реакція активного слухання, що допомагає створити довірливі взаємини з конфліктуючими сторонами. Це вміння може бути досягнути за допомогою засобів невербальної та паравербальної комунікації, демонстрації співрозмовнику активного зацікавленого слухання та поважного ставлення, може відбуватися через кивок голови, відповідний вираз обличчя, жести, позу тощо; переказу змісту висловлювання – перефразування; уточнення інформації з метою отримання додаткових даних; рефреймінгу, який передбачає зняття шаблонів сприйняття співрозмовника, упереджень; резюмування; парафразу; вчасного мовчання; центрування; віддзеркалення почуттів; вчасного мовчання тощо.

Важливу роль у медіативній діяльності відіграє аргументація. Особливого значення вона набуває на другому етапі, коли сторони обґрунтовують свої позиції. Учасник конфлікту, який висуває свою точку зору, має представити аргументи. Завдання медіатора при цьому – за допомогою логічних аргументів і раціональних доводів спрямувати дискусію до прийняття конструктивних рішень. Важливою частиною взаємодії сторін у медіації є узгодження полів аргументації, які означають індивідуальну або колективну позицію, що включає велику кількість компонентів складу аргументативного процесу: суджень, способів аргументації, фундаментальних принципів. Виходячи із цього, до завдання медіатора входить узгодження полів аргументації всіх учасників, оскільки, якщо одна зі сторін не має загального поля з іншими,

аргументативний процес стає неспроможним. З іншого боку, нейтральна роль посередника полягає в тому, щоб забезпечити можливість такої конфронтації сторін, у якій би були відсутні звичайні для спору звинувачення, докори, емоційні спалахи, неправильне тлумачення висловлювань іншої конфліктуючої сторони.

Отже, такий діалог наближений до ідеалу (функції) раціональності, яку виконує аргументація як мовленнєва діяльність, а взаємодія конфліктуючих суб'єктів у ході медіації являє собою раціональну дискусію, метою якої є знаходження взаємоприйняттого рішення. Найбільш адекватним теоретичним інструментом аналізу такої взаємодії є модель критичної дискусії, одним із авторів якої є голландський учений-лінгвіст Ф.Х. ван Еемерен. Діалектичний аспект цієї моделі полягає в тому, що існують дві протилежні сторони, які намагаються вирішити розбіжності в думках за допомогою методичного обміну мовленнєвими ходами в дискусії. У медіативному процесі діалектичний вимір має поєднуватися з риторичним, завдяки чому уможливується стратегічне маневрування, сутність якого полягає в тому, що для кожного з чотирьох етапів критичної дискусії (стадія конфронтації, початкова стадія, стадія аргументації, заключна стадія) характерна певна діалектична мета. Так, наприклад, метою етапу конфронтації є встановлення вихідної бази для дискусії, метою етапу аргументації – випробувати прийнятність точки зору у світлі критики антагоніста. Однак разом із тим учасники аргументативної взаємодії можуть водночас переслідувати на тому чи іншому етапі риторичну мету. Отже, у діалектичній меті кожного етапу критичної дискусії завжди є риторичний аналог. Як приклад риторичних цілей дискутантів наведемо такі: на етапі конфронтації – створення на свою користь вихідної бази, на етапі аргументації – представлення найвигідніших аргументів, зміна теми.

З метою досягнення тієї чи іншої риторичної мети учасники аргументативної взаємодії використовують різні риторичні стратегії, які можуть проявлятися на трьох рівнях: рівень підбору матеріалу (вибір тем для обговорення та схем аргументації), рівень адаптації матеріалу, рівень презентації (представлення наявного матеріалу найбільш ефективно з дискурсивного та стилістичного поглядів) [6].

Невід'ємною темою під час формування медіативної компетентності є розкриття поняття конфлікту, знайомство із цим поняттям, типами конфлікту тощо. Для цього рекомендується застосування на занятті з іноземної мови вправи «Асоціації». Перебіг цього дидактичного засобу передбачає такий зміст: групою студентів упродовж

2–3 кіл без повторів перераховуються асоціації на слово «конфлікт», які підлягають запису на дошці у два стовпчики: перший характеризує конфлікт як негативне явище, другий – як позитивне. Після збирання всіх асоціацій групі пропонується здогадатися, за якою ознакою відбувався розподіл асоціацій, і проаналізувати зібрані точки зору.

Під час опанування теми «Особистість медіатора» доцільним є проведення такої вправи, як «мотивація медіатора», зміст якої полягає в такому: у різних кутах приміщення, де проходить заняття, викладач розкладає аркуші, на яких перелічені різні конструктивні мотиви медіаторів, наприклад, «хочу допомагати людям», «уважаю, що це важливо для компетентного опанування моєї майбутньої професії», «маю на меті успішно вирішувати конфлікти», «хочу мати великий авторитет серед майбутніх колег». Учасники пересуваються приміщенням, знаходять аркуш, що відповідає їхнім уявленням про власну мотивацію як медіатора, і ставлять свій підпис. Сформовані групи готують мініпрезентацію своєї позиції, а саме: чим обраний мотив може допомогти медіатору, і представляють її в загальному колі. Підсумовуючи заняття, викладач підкреслює, що всі перераховані мотиви є конструктивними, тобто допомагають успішно виконувати функції медіатора, не завдаючи шкоди власній особистості.

Описана вправа може перебігати у два етапи, другий етап при цьому пов'язаний із аналізом неконструктивної мотивації: сформовані під час першого етапу групи працюють у попередньому складі. Їхнє завдання – перерахувати мотиви, які були б неконструктивними та могли б розглядатися як протипоказання до роботи медіатором, а також обґрунтувати свою позицію. Наприкінці результати обговорюються на загальному форумі.

Окрім вищеописаної вправи, тема «Особистість медіатора» потребує від студентів проведення аналізу власної особистості. У цьому зв'язку доцільним буде включення до навчального процесу проведення вправи «Герб», яка організується як індивідуальна робота. Студентам пропонується на аркуші паперу зобразити герб, який, з одного боку, символізував їх як людей із наданням важливої інформації, з іншого – характеризував їх як медіаторів. Перед початком виконання завдання рекомендується продемонструвати декілька зразків гербів, що відрізняються за формою та змістом. Презентація гербів завершується спільним обговоренням.

Висновки. Отже, на основі аспектного аналізу медіативної діяльності проаналізовано й надано приклади дидактичних засобів формування медіативної компетентності на занятті з іноземної мови в закладах вищої освіти.

Література

1. Куликова Л.В., Прохорова О.А. Исследовательские подходы к дискурсу медиации в фокусе междисциплинарности. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2016. № 2 (56/2). С. 100–104.
2. Бойко М.С. Базовый курс медиации: рефлексивные заметки. Минск : Медисонт, 2011. 316 с.
3. Иванова Е.Н. Динамика директивности при обучении медиации. *Вестник СпбГУ*. 2014. № 6. С. 80–87.
4. Баребина Н.С. Когнитивный механизм контраргументации в дискурсе медиации : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Иркутск, 2012. 21 с.
5. Плотникова С.Н. Стратегичность и технологичность дискурса. *Лингвистика дискурса. Вестник ИГЛУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация»*. 2006. Вып. 3. С. 87–98.
6. Eemeren van. F.H. Strategic maneuvering in argumentative discourse: extending the pragma-dialectical theory of argumentation. Amsterdam, 2010. 263 p.

References

1. Kulikova L. V., Prokhorova O. A. (2016) Issledovatelskie podhodi k diskursu mediatsii v fokuse mezhdistiplinarnosti [Research approaches to the mediation discourse in focus of interdisciplinarity]. *Filologicheskie voprosi teorii i praktiki*, no. 2 (56/2), 100–104 [in Russian].
2. Bojko M.S. (2011) Bazovyy kurs mediatsii: reflektivnye zametki [Basic course of mediation: reflexive review]. Minsk, Medisont [in Russian].
3. Ivanova E.N. (2014) Dinamika direktivnosti pri obuchenii mediatsii [Dynamics of directivity in teaching mediation]. *Vestnik SpbGU*, no. 6, 80–87 [in Russian].
4. Barebina N. S. (2012) Kognitivnyi mekhanizm kontrargumentatsii v diskurse mediatsii [Kognitive mechanism of contrargumentation in the mediation discourse]. Irkutsk [in Russian].
5. Plotnikova S. N. (2006) Strategichnost i tekhnologichnost diskursa [Strategy and technology of discourse]. *Linguistika diskursa*, no. 3, 87–98 [in Russian].
6. Eemeren F.H. van. (2010) Strategic maneuvering in argumentative discourse: extending the pragma-dialectical theory of argumentation. *Argumentation in context*. Amsterdam [in English].

Збірник наукових праць

Вісник Запорізького національного університету

Педагогічні науки

№ 1 (34), 2020

Комп'ютерна верстка – Ю.В. Ковальчук
Коректура – В.В. Ізак

Підписано до друку: 26.06.2020.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 43,71.
Замов. № 1020/276. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
69063, Україна, м. Запоріжжя, вул. Олександрівська, 84, оф. 414
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.